

NOTITIA ALTERA

(THEINER *Disquisitiones criticae*, pag. 341.)

Fratres Ballerini hanc collectionem satis accurate illustrarunt (1), quare lectores ad illos remittimus atque ea tantummodo hic adnotabimus, quæ hujus operis nexum cum aliis collectionibus demonstrare possunt.

Collectio tota in octo libros distribuitur, quorum singuli plures rubricas seu titulos propriis distinctos inscriptionibus habent. Continet liber primus rubricas 27, secundus 38, tertius 30, quartus 40, quintus 8, sextus 23, septimus 16, et octavus 10. Tituli dein modo plura, modo pauciora capitula amplectuntur; sunt qui 100, quandoque plura enumerant. Capitula vero neque numeris neque consuetis summulis distinguuntur, et pro maxima parte inscriptionibus carent.

Ubi vero hæ inscriptiones habentur, generatim tantummodo capituli fontem, seu auctorem indicant, e. gr. Clemens P., Innocentius P., Leo P., Origenes, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, C. Carthaginense, C. Aurelianense, C. Toletanum, etc., etc., ita ut nunquam appareat ex qua pontificum decretali littera, ex quo SS. Patrum vel scriptorum ecclesiasticorum libro, ex quo demum concilio vel

A canone capitulum aliquod depromptum fuerit.

Capitula vero ipsa præcipue ex Anselmi Lucensis compilatione desumpta ac collectioni eodem modo ac illi alteri, de qua nuper locuti sumus, inserta sunt (2). Præter Anselmi collectionem, etiam memoratam illam Anselmo dedicatam (3) auctor adhibuit, qui uti constat, Gregorius nominabatur. Plura quoque in ejus opere exstant capita, quorum fontem detegere minime potuimus.

Ad collectionis utilitatem quod spectat, eam non nisi ad emendandum Gratiani decretum in iis, quæ in Anselmo opere desiderantur et a nostro auctore adjecta sunt, inservire posse arbitramur. Quare in indice, quem de fontibus gratiani decreti adornavimus, ea loca quæ Gratianus a Gregorio mutuatus est, quanta fieri potuit diligentia adnotavimus (4).

Parum vero usui esse poterit hæc nostra collectio, cum singulorum capitulorum fontes varie ita ac generatim indiget, ut tum pro Anselmi recensione, tum pro eorum, quæ Gratianus ab Anselmo accepit, emendatione nihil certi ex ea haberi possit. Præterea ipsorum capitulorum textus mancus est ac mendis ubique refertus.

(1) Loc. cit. P. IV, cap. 17, p. 666-669.
 (2) Ut pateat quomodo collector noster Anselmi Lucensis collectione usus sit, centum priora collectionis nostræ capita, simul cum anselmianis hic apponimus: Polyc. Lib. I. Rubr. I. capp. 1, 4-17. Anselm. I, 7, 52, 56, 67, II, 2, I, 23, II, 39, I, 18, II, 30, I, 69, 58, 49, 63, 37, 61. Polyc. I, c. capp. 22-32. Anselm. VI, I, 14, 13, 28, 44, V, 12, I, 27, 29, 34, II, 46, I, 40, 69. Polyc. I, c. capp. 34-55. Anselm. II, 9, 34, 35, 47, 48, 12, 38, 80, 11, 10, 49, 50, 53, 17, 36. Polyc. I, cit. capp. 38-62. Anselm.

XII, 10, II, 16, XII, 9, H, 23, I, 64. Polyc. I, c. capp. 69-87. Anselm. VI, 101-104, V, 24, 25, II, 73, V, 7, 29. II, 53, I, 26, II, 41, 43, 44, I, 50, 62, II, 36, I, 53. Polyc. I, c. capp. 88-100. Anselm. II, 4, 12, 15, I, 16, 23, 67, II, 14, 27, 28, 29, 56, I, 5 et 6.

(3) In ejusmodi libri eadem rubrica, capitula, quæ sequuntur, ex collectione Anselmo dicata mutuata sunt: Polyc. I, c. capp. 26, 21, 65-66. Anselm. dedic. I, 49 et 30, III, 219, 220, II, 274, 275.

(4) Vide Dissertationem III.

GREGORII PRESBYTERI

EPISTOLA NUNCUPATORIA IN SUAM CANONUM COLLECTIONEM.

D. D. sancti Jacobi Ecclesie pontificali infula digne decorato GREGORII presbyterorum humillimus salutem (5).

Petistis jam dudum et hoc sæpe, ut opus arduum ac supra vires meas aggrederer, librum canonum scilicet, ex Romanorum pontificum decretis, aliorumque sanctorum Patrum auctoritatibus, atque diversis authenticis conciliis utiliora sumens, seriatim componerem. Id vero non idcirco a me inscio pla-

cuit requirere, ut aut vestra sapientia huic labori ut quam multo graviori non sufficeret, aut plures ad id magis idoneos ac prudentiores voluntarie obsecundari præceptioni suæ non habeat; sed ut in hoc magno diu exercitatus, ad aliorum majorum.... instructor et parator efficeret: seu etiam si in aliquo parvitas ingenii mei deficeret, prudentia vestra mihi magistra et auxiliatrix manus extenderet. Cujus inquisitio etsi acre ingenium expeteret, et meis

(5) Oudinus loco laudato ex mss. cod. quos laudat, Colbertinis, titulum qui in Vaticano deest, et nuncupatorie initium producit his verbis: *Prologus*

Gregorii S. Romanæ Ecclesie super excerptum de Romanorum pontificum et aliorum sanctorum auctoritatibus. Dilecto Domino D. sancti Jacobi ecclesie, etc.

viribus minime conveniret; et ne temerarium a quibusdam judicaretur, timerem; tamen ne tantum ac talem virum recusatione offenderem, acquievi; ac tandem hac maxime fiducia, ut vestra auctoritate interposita, a detrahentium morsibus defenderer, vestræ jussioni parui. Sicut enim olim in Ecclesia et quotidie negotiis negotia varie succedunt, atque multarum causarum pro temporis eventu actiones succrescunt; sic sub titulis unicuique congruentia capitula auctorum tempore perspecto plurima connexui, et octo librorum distinctionibus volumini compendiose finem imposui. Cui pro ratione compositionis, a vobis auctoritate sumpta, *Polycarpi*

A nomen convenienter indidi. Quod vestram obnixè deprecor industriam, ut compositionem perspiciat, atque perspiciendo si quid deesse, aut si quid magis quam deceat (inesse) cognoverit, cauta consideratione quod decens est compleat, et quod indecens est removeat. Approbandus vero ad laudem vestram et ad obedientiam vestræ jussionis augendam moderatione habita comprobator. Præterea ne per libri seriorem lectorem res indistincta turbaret, hujus operis titulos præponere placuit, ut suis locis colligere possit quod sub numero competenti prædictum esse cognoscit.

RUBRICÆ

Tabula libri primi.

1. De primatu Petri.
2. De primatu Romanæ Ecclesiæ.
3. De puritate fidei Romanæ Ecclesiæ.
4. De electione et ordinatione Romani pontificis
5. Quod ad papam pertinet regimen omnium Ecclesiarum, nullum episcopum ordinandum vel damnandum nisi per pontificem Romanum.
6. Quod irritum sit quidquid in apostolica sede absque apostolico decernitur.
7. De appellanda sede apostolica.
8. De potestate papæ sine synodo deponere episcopos, restituere, incardinare, transmutare.
9. De episcoporum mutatione auctoritate papæ.
10. De ordinatis in Ecclesia Romana et a Romano pontifice.
11. Ubi apostolica sedes consecrationes, ordinationes et dispositiones ordinare antiquitus consuevit.
12. De novis ecclesiis non consecrandis sine auctoritate papæ.
13. Quod papa non per se sed per legatos provincialibus conciliis soleat interesse et auctoritas ejus est in illo cui vices suas committit.
14. Nullum concilium esse firmum sine auctoritate papæ
15. Ut dubiæ et majores causæ ad apostolicam sedem referantur.
16. De papa et apostolica sede non judicandis neque contristandis.
17. Quod non sit sentiendum contra Romanam Ecclesiam et de obedientia ei debita.
18. De regali subjectione ad romanum pontificem et ad omnes pontifices.
19. Quod Constantinus Imperialem sedem apostolicæ Ecclesiæ dimisit.
20. Quod nemo papam audeat judicare etiam si reprehensibilis sit.
21. Quod papæ aliisque præsulibus sit potestas excommunicandi imperatores.

- B 22. Quod papa possit ab alio excommunicatos absolvere.

23. Quod feretrum romani pontificis non veletur.
24. De præcepto, admonitione et concilio.
25. De auctoritate et ratione.
26. De prædiis romanæ ecclesiæ non alienandis.
27. De pontificali et regali auctoritate.

Tabula libri secundi.

1. De prælatorum electione.
2. Quod episcopus valde debitor est ejus qui sibi eum devota mente præferunt.
3. Quod nec præmio nec præmii promissione vel impunitatis nec personarum patrocinio facienda sit electio.
4. Ut ecclesia sæculari potentia seu pretio vel laicali investitura non pervadatur.
- C 5. Ut nemo per se sibi sumat honorem.
6. Quod duo vel tres consensu cæterorum possunt episcopum eligere.
7. De electionis contradictione.
8. De ordinatione episcoporum vel archiepiscoporum vel metropolitanorum.
9. Quomodo episcopus ordinandus est.
10. Ne ordinatio Episcoporum diu differatur.
11. Ut nullus episcopus alio superstite ordinetur.
12. De episcopo negligenti adire ecclesiam ad quam ordinatus est.
13. De episcopo qui non recipitur ab ecclesia cui ordinatus est.
14. Ut episcopus hostilitate expulsus ad aliam vacantem transeat ecclesiam.
- D 15. De episcopo qui adesse synodo neglexerit.
16. De episcopo qui per ægritudinem synodo adesse non poterit.
17. Ne episcopus suo honore per ægritudinem privetur.
18. Quod episcopo non licet alterum per se constituere.
19. Quod in loco lapsi vel ægroti episcopi alter possit episcopus ordinari.

20. De usu et auctoritate pallii.
21. Qui primates vocentur et ubi ponendi sunt.
22. Ubi primates et metropolitani ponendi sunt et qui sunt.
23. In quibus locis episcopi et archiepiscopi non ordinandi sunt.
24. De mensura metropolitanorum.
25. Ne quis universalis vocetur.
26. De ordine ordinandorum.
27. De ordinandorum ætate.
28. De tempore ordinationis.
29. De vocatione ordinandorum.
30. Ubi ordinandi sunt.
31. Quibus ordines tribuendi sunt quibusve negandi.
32. Ut nullus invitus ordinetur.
33. Ut ordinatus quisque in illis locis maneat in quibus ordinatus est.
34. De restituendis depositis.
35. De reordinatione.
36. De ordinibus et ordinatis adversus canonum formas.
37. De numero et dignitate diaconorum et reverentia ad sacerdotes.
38. Idem in initio fuit presbyter et episcopus et de presbyterorum dignitate.

Tabula libri tertii.

1. Quid sit ecclesia quidve basilica.
2. De institutione ecclesiarum.
3. De fundatoribus ecclesiarum.
4. De consecratione ecclesiarum.
5. De ecclesiis reconsecrandis.
6. De restauratione ecclesiarum.
7. De imaginibus et picturis ecclesiarum.
8. An loca vel honores sanctorum retinentibus aliquid addant.
9. De corpore Domini sacrorumque custodia.
10. De baptismo et impositione manus.
11. De declivis et oblationibus et aliis.
12. De jure ecclesiarum et monasteriorum.
13. De servis ecclesiæ manumittendis et de expositis.
14. De precatoriis et commutationibus ecclesiarum.
15. De privilegiis ecclesiarum et monasteriorum.
16. De observatione ecclesiasticorum.
17. De celebratione S. Paschæ.
18. De constitutione et ordinatione officii celebrandi ecclesia.
19. De concilii celebratione.
20. De providentia et auctoritate atque observantia divinarum scripturarum.
21. Quæ scripturæ quibus præponantur.
22. De prædicatione.
23. De consuetudine.
24. De ritibus ecclesiasticis.
25. De observatione XL^{to} atque jejunii.
26. De jejunii atque abstinentiæ discretione.

- A 27. Quæ medicinæ contrariæ sint divinis præceptis.
28. Quod bonum sit et puritati conveniens mentem et corpus aqua diluere.
29. Ut sedes episcopalis et sanctorum loca si necesse fuerit transferantur.
30. De fide.

Tabula libri quarti.

1. Qualiter lex Dei sit intelligenda.
2. Quod nihil addendum sit divino mandato.
3. Quod episcopi docere et comprimere illicita debeant et oppressis succurrere.
4. Quod eos qui præsumt canonica auctoritas non accusat.
- B 5. De habitatione et domestica episcopi conversatione.
6. Ut episcopus pravorum hominum familiaritatem non habeat.
7. Ut libros gentilium non legat episcopus.
8. Ut episcopus pro rebus transitoriis non litiget.
9. De episcopo percussore et quod in qualibet causa privato zelo moneri non debeat.
10. Ut episcopi posteriores se prioribus suis non præferant.
11. Quod episcopi æquales sint nisi quemquam culpa subjiciat.
12. Ut episcopus semper et ubique testes secum habeat.
- C 13. Quod episcopi vice apostolorum præsententur et a subditis timeantur et inter se concordent sint.
14. De visitandis parochiis.
15. De non relinquendo regimine vel cathedra episcopali.
16. De protectione episcoporum.
17. De episcopis in alienam civitatem immorantibus vel possessiones habentibus.
18. Ut excessus episcopi nuntietur Romano pontifici.
19. Ut si episcopus res proprias habeat cui vult derelinquat, non autem res ecclesiæ.
20. Ut episcopus corrigat quod ab antecessore suo illicite commissum est.
- D 21. Ut non liceat episcopo vel alio clerico vel a sanctis locis ultra statuta Patrum quidquam exigere.
22. De æconomis.
23. Ut ecclesiastica officia singula singulis personis committantur.
24. Ne officia ecclesiastica laicis committantur.
25. Ut episcopi qui apostolicæ sedis ordinationi subjacent, annue Idibus Maii luminibus apostolorum præsententur.
26. De corepiscopis.
27. De tactis quæ inter se vel cum aliis episcopi contrahunt.
28. De querela et reprehensione subditorum adversus præpositos.